

rende beschrijving in de trant van de gebruikelijke bekerings-hagiografie. Hugh Watt (mijn leermeester in Edinburgh, die in zijn levendige colleges mijn belangstelling voor de Schotse kerkgeschiedenis stimuleerde) wijst er terecht op, dat de verandering zich langs de weg van een geleidelijk proces voltrok. Toch is duidelijk, dat zich een grote omkeer bij hem voorgedaan had. Dat manifesteerde zich in zijn preken, waarin het soteriologische element een grotere plaats ging innemen; in een nieuwe interesse in het ambtswerk, voorts in zijn theologie en in zijn houding in de partijstrijd binnen de Schotse kerk. Zijn theologie ontwikkelde zich in calvinistische richting. Met betrekking tot de inspiratie van de Bijbel nam hij een standpunt in, dat (met een anachronistische term) als 'fundamentalistisch' kan worden gekwalificeerd en dat in feite strakker was dan het meer aan Doddridge georiënteerde standpunt van een oudere generatie 'Evangelicals'.¹⁹ Voorts stond hij achter de leer van de uitverkiezing, die hij overigens in ruime zin interpreteerde; de invloed van de lectuur van Jonathan Edwards was hieraan stellig niet vreemd.²⁰ Bij dit alles bleef de liefde voor de natuurlijke theologie, hem in St. Andrews bijgebracht, tot het eind toe bij hem merkbaar. In Chalmers ontmoeten wij een 'Evangelical' die zijn positie als zodanig duidelijk had bepaald zonder zich in een keurslijf te laten dringen. De verbinding tussen conservatieve en meer (binnen het kader van die tijd) moderne elementen maakt het niet gemakkelijk hem nauwkeurig te 'plaatsen'. Zoals we nog zullen zien had in ons land Groen van Prinsterer voor Chalmers een grote sympathie, die echter niet ten volle door H.W. Tydeman gedeeld werd; Tydeman schreef aan Groen: 'Het was een groot en edel en hoogachtend waardig man, - ofschoon naar mijn bevattingsvat *ultra*-tolerant en niet *genoeg* rechtzinnig'.²¹ Het gaat zeer ver Chalmers als 'ultra-tolerant' te bestempelen - in Schotland zou deze 'overstatement' stellig enige geamuseerde verwondering gewekt hebben -, maar Tydeman heeft toch wel geproefd dat het calvinisme van Chalmers net iets ruimer was, iets meer open, iets minder door de traditie van een scholastische orthodoxie belast dan een Nederlands calvinisme dat in de Synode van Dordt het ideale model herkende.

In 1815 ging Chalmers naar Glasgow, waar hij predikant werd van 'Tron Church'. Van zijn preken, waarin sterke nadruk gelegd werd op de noodzaak van persoonlijke bekering, ging een grote faam uit. Dat hij zich mede tot een ontwikkeld publiek richtte, blijkt uit zijn apologetische preken over 'the Christian revelation, viewed in connection with

19. Zie hiervoor D.W. Bebbington, *Evangelicalism in Modern Britain*, London, 1989, 90.

20. De Bruijn, 103.

21. Tydeman aan Groen, 23 juni 1854, Groen van Prinsterer, *Briefwisseling*, III, 's-Gravenhage, 1949, 162 (nr. 266).